

Kind in beeld

Zelfredzaamheid en taal

Reële verwachtingen t.a.v. net 4-jarige kinderen

AAN- EN UITKLEDEN

NAAR DE WC GAAN

SCHOENEN AAN- EN UITDOEN

ETEN EN DRINKEN

Kind in beeld: zelfredzaamheidscompetenties

→ rond 4 jaar ←

In onderstaand schema worden competenties weergegeven op het **gebied van zelfredzaamheid** bij 4-jarige kinderen. Het gaat om competenties rondom zindelijkheid en een aantal taken bij de start in groep 1.

Verschillende ontwikkelijnen voor jonge kinderen (CED en KIJK!) laten zien welke van deze competenties doorgaans verwacht mogen worden, welke nog in ontwikkeling zijn en dus nog ondersteuning vragen en welke nog te hoog gegrepen zijn.

In het schema worden de competenties in kleuren van elkaar onderscheiden.

- Beheerst:**
Het kind kan dit doorgaans zelfstandig.
- In ontwikkeling:**
Het kind heeft nog oefening en ondersteuning nodig.
- Nog niet passend:**
Deze vaardigheid mag nog niet verwacht worden op deze leeftijd.

NB 1. Hoewel ontwikkelijnen weergeven, wat doorgaans van kinderen verwacht mag worden op een bepaalde kalenderleeftijd, bepalen aanleg en omgeving het tempo, op welke manier en tot welk niveau het kind zich ontwikkelt. Dat loopt niet altijd gelijkmatig of lineair. In het schema zijn die variabele aspecten niet terug te vinden.

NB 2. In dit schema wordt uitgegaan van kinderen die lang genoeg de kinderopvang of een voorschool hebben bezocht. Zij voelen zich daar veilig (genoeg) om in ieder geval tot (passief) begrip te komen van daar gebruikte routines en kunnen daarin meedoen. Zij kunnen zich ook meestal (non-verbaal) redden in interacties met ander kinderen en pedagogisch professionals.

NB 3. De ontwikkelijn geeft mijlpalen weer. Dat is iets anders dan een leerlijn met een didactisch doel.

Reële verwachtingen rond zelfredzaamheid → bij net 4-jarige kleuters ←

Onze visie

Als leidinggevend in de kinderopvang en voorschoolse voorzieningen ondersteunen en stimuleren wij de ontwikkeling van het kind. We houden daarbij rekening met de mogelijkheden van het kind en de context waarbinnen het opgroeit (thuissituatie, culturele achtergrond, taalachtergrond).

In de **pedagogisch-didactische benadering** van het kind wordt aangesloten bij diens ontwikkeling en tempo om een volgende stap te zetten in de zone van naaste ontwikkeling. Dat is het uitgangspunt.

Veiligheid, zelfvertrouwen en welbevinden vormen basisvoorwaarden voor (succesvol) leren. Positieve interacties (met de andere kinderen en de pedagogisch professionals en later de leerkracht) zijn daar onderdeel van. Zelfredzaamheid kan bijdragen aan zelfvertrouwen van het kind en aan positieve interacties. Begrijpen wat er van je gevraagd wordt, je kunnen uiten zodat je wordt begrepen, met klasgenoten spelen, werken, praten en vrienden maken is zoveel makkelijker als je elkaar kunt vinden in taal. Dan is er verbinding mogelijk en worden structuren, regels en verwachtingen sneller duidelijk. Een kind heeft zelf meer mogelijkheden (autonomie) om zijn weg te vinden, aan te geven wat het denkt, voelt en wil, om vragen te stellen en zich te laten zien. Zo kan het begrepen en goed gezien worden.

Gebrekkige zelfredzaamheid of gebrekkige mogelijkheden om sensitief-responsief en/of met hulpmiddelen te ondersteunen waar dat nog voor het kind nodig is, zetten het gevoel van competentie, zelfvertrouwen en positieve interacties onder druk.

Dat maakt een toch al spannende start in groep 1 extra moeilijk voor het kind. Een blootstellingsachterstand in taal (Nederlands en/of een thuistaal), versterkt dit nog eens.

Vanuit de kinderopvang en voorschoolse voorzieningen willen we bijdragen aan een zachte landing en een goede start op school, onder andere op het gebied van zelfredzaamheid. Natuurlijk houden we hierbij rekening met waar het individuele kind staat in zijn ontwikkeling en wat binnen de mogelijkheden en reële verwachtingen past.

Erkende ontwikkellijnen en wetenschappelijk onderbouwde documentatie laten zien dat een aantal ontwikkelingsaspecten die een rol spelen bij zelfredzaamheid, normaliter bij een gemiddelde peuter/kleuter van 4 jaar nog in ontwikkeling zijn. De kinderen hebben bij de overgang naar het basisonderwijs op het gebied van zelfredzaamheid vaak nog hulp, oefening en/of begeleiding nodig.

Voor bepaalde gevraagde zelfstandige activiteiten is bovendien vaak een combinatie van competenties nodig, die het kind nog niet allemaal voldoende beheerst om tot een goede uitvoering te komen. Kennis daarover bij professionals en een sensitief-responsieve bejegening maken dan veel verschil. Evenals een zorgvuldige introductie van het kind in de klas, de groep en de nieuwe regels en gebruiken.

In ons onderzoek is nog buiten beschouwing gelaten dat ook de context waarin een kind opgroeit van invloed is op de mate waarin het zelfredzaam is en daarin gestimuleerd en ondersteund wordt. Dit kan betekenen dat afhankelijk van de culturele achtergrond, kinderen met 4 jaar nog helemaal niet geacht worden zelfredzaam te zijn op de gewenste gebieden. Voor deze kinderen zal de overstap naar het PO nog moeilijker zijn, dan voor de gemiddelde peuter/kleuter van 4 jaar.

Binnen dit Lerend Netwerk komen we tot de slotsom dat jonge kleuters in meer of mindere mate nog hulp en oefening nodig zullen hebben bij (onderdelen van) taken die horen bij zelfredzaamheid.

Verwachtingen daarover van leerkrachten uit groep 1-2 in het basis-onderwijs zijn weliswaar begrijpelijk, maar niet altijd of volledig reëel.

Ontwikkellijnen en onderzoek/documentatie die we bekeken hebben in combinatie met de context waarbinnen het kind opgroeit, ondersteunen deze visie.

Wij zien het als een vraagstuk dat binnen het kader van *Succesvol samenwerken*, onderwerp van gesprek kan worden. Zowel in de contacten met ouders, als ook met collega's uit de keten en netwerken rond het jonge kind.

Overzicht verwachtingen t.a.v. competenties rond zelfredzaamheid bij net 4-jarige kinderen

Gevraagde activiteiten

Motoriek

Spraak-taalontwikkeling

Executieve vaardigheden

Zelfstandigheid
(Let op:
Context/cultuur
afhankelijk)

Zindelijkheid

- Oog-hand coördinatie om naar het toilet te gaan is toereikend.
- Broek aan en uit.
- Goed op het toilet gaan zitten.
- Handen wassen.
- Kind kan plassen en poepen even ophouden.

- Rits en knoop open en dicht doen.
- Zelf afvegen

- Kind kan aangeven dat het naar de wc moet.
- Kind is bekend gemaakt met en begrijpt de regels rond naar de wc gaan.
- Kind kan verbaal/non-verbaal aangeven dat het hulp nodig heeft.

- Kind kent de 'regels' rond naar de wc gaan en houdt zich daaraan.
- Kind kan even wachten als dat moet.
- Kind kan emoties reguleren als het nodig moet, maar nog niet mag.

- Kind kent de volgorde van handelingen en past deze toe.

- Het kind luistert naar het signaal om te moeten plassen terwijl het andere activiteiten uitvoert.
- Wanneer het kind een ongelukje heeft, weet het hoe te handelen en hoe een volgende keer voorkomen kan worden.

Aan- en uitkleden

- Oog-hand coördinatie om naar het toilet te gaan is toereikend.
- Broek aan en uit.
- Goed op het toilet gaan zitten.

- Rits en knoop open en dicht doen.

- Schoenen met veters of ritsen dichtdoen

- Kind kan de instructie begrijpen.
- Kind kan verbaal/non-verbaal aangeven dat het hulp nodig heeft.

- Het kind kan korte duidelijke taken uitvoeren.

- De basis voor taakinitiatie ligt er, het vergt nog wel enige training om het verder te ontwikkelen. Waardoor je het kind nog niet moet overvragen.

- Het kind heeft het overzicht over de hele taak.
- Kind laat zich tijdens de taak niet afleiden door andere activiteiten.

Overzicht verwachtingen t.a.v. competenties rond zelfredzaamheid bij net 4-jarige kinderen

Gevraagde activiteiten

Motoriek

Spraak-taalontwikkeling

Executieve vaardigheden

Eten en drinken

(! Uitgangspunt = Broodtrommel en beker zijn goed hanteerbaar door het kind.)

- Kan bekers en broodtrommels open en dicht draaien/dicht doen, zonder morsen.

- Kan verbaal/non verbaal aangeven dat het hulp nodig heeft bij het open maken van beker of broodtrommel.

- Kan omgaan met frustratie als het niet meteen lukt.
- Heeft de concentratie om bekers recht te houden en open te maken.
- Is bekend met de regels van de routine eten en drinken (op elkaar wachten, na een signaal beginnen,...) en houdt zich daaraan.

Zich kunnen redden zonder hulp van een volwassene

- Het kind kan in een rij staan
- Kan even wachten op/in de rij
- Kan de rij volgen
- Kan zichzelf aan- en uitkleden
- Kan zelfstandig eten en drinken

- Kind heeft hulp nodig bij vastmaken van de veters
- Kind heeft hulp nodig bij het vastmaken van de rits

- Kan zich zelfstandig redden met/ zonder NL taal

- Het kind zal zich enig tijd kunnen redden zonder de hulp van een volwassene.

Om hulp vragen als het nodig is

- Het kind kan naar de leerkracht toelopen
- Het kind kan zijn vinger opsteken

- Kan aangeven verbaal/non-verbaal waar het hulp bij nodig heeft.

- Het kind herkent de signalen dat het niet zelf lukt.
- En toont al enigszins flexibiliteit in handelen.

Overzicht verwachtingen t.a.v. competenties rond zelfredzaamheid bij net 4-jarige kinderen

Gevraagde activiteiten

Motoriek

Spraak-taalontwikkeling

Executieve vaardigheden

Zelfstandig spullen pakken en een activiteit starten

- Het kind is in staat zelfstandig materiaal te tillen, neerleggen en eventueel te stapelen.
- Het kind kan zelfstandig spullen pakken en een taakje uitvoeren

- Het kind begrijpt eenvoudige opdrachten

- De basis voor taakinitiatie ligt er, vergt nog wel enig training om het verder te ontwikkelen. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat een kind wat anders gaat doen dan gevraagd.

- Doelgericht gedrag en metacognitie zijn nog volop in ontwikkeling.

Omgaan met zichzelf en anderen en een taak

Zelfvertrouwen

- Geeft een ander kind een hand of knuffel
- Stapt op andere kinderen af
- Kan zelf spullen pakken en beginnen met de activiteit
- Beweegt zich soepel en vrij door de ruimte
- Kan grof- en fijn motorisch activiteiten uitvoeren.

- Laat zien dat het zich veilig en betrokken voelt in eigen doen en laten, met/zonder NL taal
- Kan verbaal/non-verbaal hulp te vragen

- Toont eigen gevoelens
- Kan basismoties onderscheiden

- Het kind toont al enige flexibiliteit in zijn handelen.

- Het kind kan een doel formuleren en dat realiseren.
- Het kind kan zelf zijn eigen situatie overzien en een probleem aanpakken.

Overzicht verwachtingen t.a.v. competenties rond zelfredzaamheid bij net 4-jarige kinderen

Gevraagde activiteiten	Motoriek	Sprak-taalontwikkeling	Executieve vaardigheden
			
Omgaan met frustraties	n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> Kind kan in gesprek wensen of gevoelens kenbaar maken Kind vertelt spontaan of gevraagd over onderwerpen die hem bezighouden Kind begrijpt een ontkenning 	<ul style="list-style-type: none"> Emotieregulatie enigszins aanwezig Accepteert dat het niet alles even goed kan
Aanpassingsvermogen	n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> Kind luistert naar een ander Kind voert een gesprekje met een ander kind Kind vertelt wat hij die dag gedaan heeft. Kind stelt vragen om ergens meer over te weten te komen Kind begrijpt gedragsaanwijzingen Kind vraagt op een eenvoudige manier informatie of uitleg aan de PP-er 	<ul style="list-style-type: none"> Doet graag zelf dingen. Beginnend rollenspel Kan anderen soms ook helpen Lost problemen veelal zelf op. Het kind heeft het overzicht over de hele taak. Het kind kan zelf zijn eigen situatie overzien en een probleem aanpakken.
Omgaan met gedeelde aandacht	n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> Kind luistert naar een ander Kind luistert naar en geeft een adequate reactie op de PP-er en groepsgenoten in 1-op-1 situaties 	<ul style="list-style-type: none"> Kan van tijd tot tijd op de beurt wachten Kind kan flexibel omgaan met de situatie
Conflicten oplossen	<ul style="list-style-type: none"> Geeft een ander kind een hand of knuffel 	<ul style="list-style-type: none"> Kind luistert naar een ander Kind voert een gesprekje met een ander kind Kind vertelt wat hij die dag gedaan heeft. 	<ul style="list-style-type: none"> Emotieregulatie enigszins aanwezig Het kind kan zijn eigen gedrag, handelingen en gedachten op tijd stoppen. Lost problemen veelal zelf op

Overzicht verwachtingen t.a.v. competenties rond zelfredzaamheid bij net 4-jarige kinderen

Gevraagde activiteiten	Motoriek	Sprak-taalontwikkeling	Executieve vaardigheden
			
		<ul style="list-style-type: none"> Kind stelt vragen om ergens meer over te weten te komen Kind begrijpt gedragsaanwijzingen Kind vraagt op een eenvoudige manier informatie of uitleg aan de PP-er 	<ul style="list-style-type: none"> Kan enigszins zelfstandig tot een oplossing komen/rekening houden met gevoelens van anderen Het kind kan zelf zijn eigen situatie overzien en een probleem aanpakken.
<p>Kunnen delen</p>	<p>n.v.t.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Kind geeft antwoord op een vraag als die direct aan hem gesteld wordt Kind vraagt of hij iets van een ander kind mag gebruiken Kind kan antwoorden als een ander kind iets vraagt Kind begrijpt gedragsaanwijzingen Kind vraagt op een eenvoudige manier informatie of uitleg aan de PP-er 	<ul style="list-style-type: none"> Het kind kan delen met andere kinderen. Het kind kan flexibel omgaan met de situatie.
<p>Taakgerichtheid</p>	<p>Visuele en auditieve waarneming</p>	<p>n.v.t.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Het kind kan voor een bepaalde tijd luisteren naar een ander en ook wachten op zijn/ haar beurt Het kind kan een taak volledig uitvoeren.

Overzicht verwachtingen t.a.v. competenties rond zelfredzaamheid bij net 4-jarige kinderen

Gevraagde activiteiten	Motoriek	Sprak-taalontwikkeling	Executieve vaardigheden
			
Taalbegrip	n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> Kind heeft een passieve woordenschat van ca 4000 woorden Kind begrijpt omschrijvingen Kind begrijpt een ontkenning 	<ul style="list-style-type: none"> Het kind kan voor een bepaalde tijd luisteren naar een ander en ook wachten op zijn/ haar beurt Het kind kan informatie in het geheugen vasthouden en gebruiken in andere situaties
Concentratie en aandacht	<ul style="list-style-type: none"> Het kind kan enige tijd (4-6 minuten) rustig op de plek zitten 	n.v.t.	<ul style="list-style-type: none"> Het kind kan enige tijd concentratie en aandacht houden bij een taak.
Oriëntatie in plaats en tijd	Dagritme	<ul style="list-style-type: none"> Kind kent eenvoudige ondersteunende gebaren of afbeeldingen Zingt en beweegt mee met liedjes bij de routines (nabootsing) 	<ul style="list-style-type: none"> Het kind herkent een vaste structuur. Het kind kan flexibel omgaan met de situatie Kind kent de volgorde van handelingen en past deze toe. Kind laat zich tijdens de taak niet afleiden door andere activiteiten
Ruimtelijke oriëntatie Zelfstandig spullen pakken	<ul style="list-style-type: none"> Het kind heeft voldoende lichaamsbesef Het kind kan zelfstandig spullen pakken 	<ul style="list-style-type: none"> Kind begrijpt voorzetsels van plaats Kan aangeven verbaal/non-verbaal waar het zich bevindt en waar anderen/andere dingen zijn 	<ul style="list-style-type: none"> Het kind herkent een vaste indeling. Het kind heeft inzicht in de ruimte en waar zaken zich bevinden, ook wanneer de inrichting verandert.
Ruimtelijk inzicht		<ul style="list-style-type: none"> Kind heeft een passieve woordenschat van ca 4000 woorden Kind heeft een actieve woordenschat van ca 2000 woorden 	<ul style="list-style-type: none"> Het kind herkent een vaste indeling. Het kind heeft inzicht in de ruimte en waar zaken zich bevinden, ook wanneer de inrichting verandert.

Bronnen

Executieve vaardigheden:

- Jonge Kind- Executieve Functies
SLO <https://www.slo.nl>
- Kinderpsy.nl
Dr. Diana Smidts
- Kleuters laten groeien in executieve functies Hoe? Zo!
Sanne Feryn
- Sociaal emotionele ontwikkeling van het Jonge kind
CED groep

Zindelijkheid:

Website:

- Niet zindelijk naar school? Mag dat?
Ouders & Onderwijs
- Tipsheet: Samen voorbereiden op de basisschool

Motoriek:

- Opgroeien en opvoeden. Normale uitdagingen voor kinderen, jongeren en hun ouders Jeugdinstituut.
Ince, D. & Kalthoff, H. (2020). Nederlands
- Systematic review of physical activity and health in the early years (aged 0–4 years)
Timmons, B. W., LeBlanc, A. G., Carson, V., Connor Gorber, S., Dillman, C., Janssen, I., ... & Tremblay, M. S. (2012).
- Ontwikkelingspsychologie (8ste editie)
Feldman, F. S., & Tompany, E. (2020).
- Tussendoelen Kijk! 0-4 jarigen kleine motoriek
- Tussendoelen Kijk! 0-4 jarigen zelfredzaamheid

Website:

<https://www.nji.nl/ontwikkeling/peuter-2-4-motorische-ontwikkeling-nieuwe-bewegingen-leren#eten-en-drinken>

Bronnen

Taal:

- Tussendoelen Kijk! 0-4 jarigen spraak en taalontwikkeling
- Leerlijn taalontwikkeling jonge kinderen pg 3-5
HCO
- Ontwikkelijnen kleuters inleiding mondelinge taalvaardigheid en woordenschat
LOWAN
- Onderwijsbehoeften nieuwkomersleerlingen groep 1-8
LOWAN
- Schooltaalwoordenlijst
LOWAN
- Taallijn Aanvulling NT2
Sardes

Doorgaande lijn:

- Dag Kinderdagverblijf, hallo school!
Melissa Rooken
- Handreiking voor een kindvriendelijke overdracht
Joke Kruijer
- Ontwikkelingspsychologie (8ste editie)
Feldman, F. S., & Tompany, E. (2020).

Website:

<https://expertisecentrumkinderopvang.nl/onderwerpen/doorgaande-lijn>

<https://goab.eu/kennisbank/webinar-doorgaande-lijn-vve/>

